seriile
de
Autor
HUMANITAS

STELIAN TĂNASE s-a născut la 17 februarie 1952, la București. A absolvit, în 1977, Facultatea de Filozofie-Istorie din cadrul Universității din București, unde a obținut, în 1996, titlul de doctor în sociologie. Din 1995, este profesor la Facultatea de Științe Politice a Universității din București. Redactor-șef, în 1990, al revistei *22*; fondator și redactor-șef al publicației de științe politice *Sfera politicii*.

Scrieri

Studii și eseuri: *Șocuri și crize*, Staff, 1993; *Ora oficială de iarnă. Jurnal 1986–1990*, Editura Institutului European, 1996; *Sfidarea memoriei. Dialoguri cu Al. Paleologu*, DU Style, 1996 (Dacia, 2002); *Revoluția ca eșec. Elite și societate*, Polirom, 1996; *Anatomia mistificării: 1944–1989*, Humanitas, 1997 (ediția a doua, 2003); *LA vs NY. Jurnal american*, Polirom, 1998 (Humanitas, 2006); *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej (1948–1965)*, Humanitas, 1998 (ediția a doua, 2006); *Miracolul revoluției. O istorie politică a căderii regimurilor comuniste*, Humanitas, 1999; *Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar & jurnal din anii tîrzii ai dictaturii*, Compania, 2002; *At Home There's Only Speaking in a Whisper*, Boulder, Colorado, 2007; *Zei și semizei la început de secol*, Curtea Veche, 2004; *Clienții lu' Tanti Varvara*, Humanitas, 2005; *Revoluția ca eșec*, Humanitas, 2006; *Auntie Varvara's Clients: Clandestine Histories*, Spuyten, Duyvil, 2007; *Racovski. Dosar secret*, Polirom, 2008; *Avangarda românească în Arhivele Siguranței*, Polirom, 2008.

Beletristică: *Luxul melancoliei*, roman, Cartea Românească, 1982, Prietenii Cărții, 1993, Humanitas, 2008; *Corpuri de iluminat*, roman, Cartea Românească, 1990, Allfa, 1998, Polirom, 2004, Humanitas, 2008; *Playback*, roman, Editura Fundației Culturale Române, 1995, Paralela 45, 2004, Humanitas, 2008; *Maestro*, Polirom, 2008.

STELIAN
TĂNASE

Anatomia mistificării

1944–1989

Ediția a III-a

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: S. Skultéty
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Cornel Drăghia

Tipărit la „Accent Print“ – Suceava

© HUMANITAS, 1997, 2003, 2009

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TĂNASE, STELIAN
Anatomia mistificării: 1944-1989 / Stelian Tănase. – Ed. a 3-a. – București: Humanitas, 2009
ISBN 978-973-50-1389-9
94(498)"1944/…"(047.53)
323.28(498)"1944/…"(047.53)
34.096(498) Noica, C.(047.53)
929 Noica, C.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

NOTA AUTORULUI

Ediția a doua a acestei cărți apare la cinci ani după tipărirea primei ediții. Între timp, mulți dintre eroii și martorii prețioși care m-au ajutat să o scriu au plecat cu discreție dintre noi. Depoziția lor a fost un fel de testament, o mărturie pe care ne-au lăsat-o la finalul vieții. E tardiv să le mulțumesc, totuși o fac.

În comparație cu prima ediție, aceasta are un adaos de 200 de pagini de manuscris, rodul a încă doi ani de cercetări în arhive. Revelațiile oferite de documente m-au obligat să rescriu complet a doua jumătate a cărții. Sper că a fost în beneficiul cititorului, prin plusul de adevăr și acuratețe adus în pagini. Apar de asemenea fragmente din interviuri realizate, după tipărirea primei ediții, la Washington, Paris, București. Am simțit nevoia să confrunt ceea ce știam deja cu informațiile deținute de martori la care nu reușisem să ajung. Și lor doresc să le mulțumesc pentru bunăvoință. Ca și la prima ediție, țin să mulțumesc tuturor persoanelor care – pentru că nu apar pe parcursul poveștii noastre – ar rămîne anonime. Fără ajutorul lor e greu de imaginat că aș fi reușit să scriu vreodată „sfîrșit“ pe manuscris. E vorba despre Maria Murnu, Victoria Balomir, Frusinica Moraru, Anton Pandrea.

2003

S.T.

Partea întîi

„STĂM PE UN VULCAN“

„3 ianuarie 1944

…A plecat și Wendy (Wendy Muston, prima soție a lui Constantin Noica, *n.a.*) – în curînd pleacă și Flo, și Maricica.

25 febr. 1944

…A venit profesorul Pippidi, ca să punem la punct unele pasaje din Eschil – m-a interesat lucrul – m-a încîntat, mă simțeam mulțumită, *acasă*. Rory (Aurora Nasta, *n.a.*) făcea oficiul de secretară. A trecut și Dinu (Noica, *n.a.*). Conversație pur intelectuală, o plăcere. După asemenea ședințe am încredere în mine și gust de viață. Am uitat și de camuflaj și de lipsa totală de franci, de datorii, de bătrînețe și chiar de moarte.

16 martie 1944

Rușii la 25 de km de Nistru! Și noi trăim ca și cum n-ar fi război – ne bucurăm – ne hrănim bine – ne certăm parcă n-ar fi moarte pe lume și primejdie de izolare. Judecînd după mine, cred că e o mare doză nu numai de inconștiență, dar chiar de lașitate. Mi-e teamă de ce vedem că vine. […]

23 martie 1944

…trecem prin zile teribile. Am impresia că se joacă soarta țării noastre. Încolțiți din toate părțile, trebuie să ne decidem pentru adevărata noastră soartă.

29 martie 1944

Zilele astea m-am surprins blestemînd pe vinovatul nostru (Ion Antonescu, *n.a.*), sunt furie pe încăpățînatul ăsta imbecil și vanitos, dar parcă ceilalți sunt mai buni, cu lașitatea de a nu-i rezista? Dinu (Noica, *n.a.*) întreba azi: «Cum?» am răspuns: cu cămașa de forță. În fond e sistemul de aplicat tuturor acestor furibunzi. Popoarele au obosit de atîta eroism.

18 mai 1944

…Constat cît de simplu sunt trăite epocile apocaliptice – cît de ușor se adaptează bietul om la toate. Cum, în fond, singurul lucru ce importă

e să-și salveze viața și, de se poate, avutul. […] Singurul învățămînt ce-l trag […] e că omul se mulțumește cu foarte puțin și că nici măcar viața lui lăuntrică nu e dependentă nici de confort, nici măcar de securitate. Există o doză de inconștiență care asigură, prin nădejde, atmosfera necesară ca să trăiești ziua sau ceasul trăit, să uiți angoasele trecute.

29 august 1944

Rușii trec prin Șoseaua Colentina în București. […] iată că a sosit și ziua asta. […] Cred în viitor – dar nu cred în oamenii noștri. Mă dezgustă ușurimea societății noastre. Poporul e zdravăn – muncește – luptă pentru viață. Mulțumesc lui Dumnezeu că am fost săraci și inteligenți. […] Nu cred în gogorițele lansate de nemți despre ruși – cred că s-au făcut progrese uimitoare la ei, în firea lor e ceva serios, ceva care nouă ne lipsește. Oare clasa noastră burgheză o fi în stare de entuziasmul și sacrificiile care ni se cer? Îmi pare rău că sunt atît de sceptică față de noi, dar am avut prea multe dovezi de ușurime și necinste încît mă revoltă și mă dezgustă. Zile grele. Cine o ieși întreg din ele, acela merită să trăiască, să construiască viitorul. Mă simt foarte românică – dar de teapa celor din trecut – omenoși și modești și doritori de o Europă mai reală, mai unită, o aștept această Europă. Îmi crește curajul și pofta de viață cînd mă gîndesc la ea: fără pașapoarte – aceeași monedă – colaborare cinstită între neamuri, suverane la ele acasă. Oameni liberi, legați de propria lor conștiință și de dragostea de om și credința în Dumnezeu! O Europă creștină! Atunci ne vom iubi și între noi. Zboară aeroplane, nu știu ale cui sunt.“ (Alice Voinescu, *Jurnal*, caiet XVI, manuscris inedit)

*

„De la spatele bisericii Olari pînă-n Calea Moșilor, pe unde încep să intre coloanele rusești dinspre Colentina, sunt cîțiva metri.

La 30 august stăteam și eu pe marginea trotuarului și priveam tancurile. Jur că nu rîdeam, nu salutam, nu aplaudam, nu exclamam; stăteam și priveam pur și simplu, uite-așa. Mă simt deodată strîns de braț și blagoslovit cu un DOBITOCULE pronunțat deslușit și apăsat – *stai și te uiți, tîmpitule, stați și vă uitați cu toții și nu știți ce vă așteaptă, uite-i cum rîd, or să plîngă lacrimi amare și tu la fel… Hai acasă*… Îl iau pe tata prudent de mînă și mergem binișor spre locuința din strada Olari…“ (N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, 1992, p. 134)

*

C. Vișinescu (avocat) Cînd ne-am întors din război, sentimentele noastre au fost de frustrare, alta era atmosfera frontului și alta am găsit

în România. Bucureştiul era într-o petrecere continuă. Îmbogăţiţii de război îşi făceau loc. Prosperau făcînd afaceri cu carne de tun, cu cei care plecaseră. Bucureştiul era depeizat şi fără să aibă măcar o idee premonitorie la ceea ce va să vină. Bucureştiul nu se schimbase, dar avea o tentă frauduloasă. Lumea profita de afacerile de război. Am fost demobilizat în ziua cînd au intrat ruşii, 12 septembrie 1944. Stăteau burghezii noştri pe marginea trotuarului şi aplaudau tancurile sovietice.

*

Ileana Iordache (fiica lui Vladimir Streinu) În noaptea de 23 august eram la Pucioasa. Ministerul Culturii era încartiruit acolo. Erau şi Camil Petrescu, şi Şerban Cioculescu, şi Tudor Şoimaru. Se adunau, stăteau de vorbă de-ale lor, mai jucau un pocher. Cînd auzeau că pleacă avioanele americane de la Foggia, se adunau într-un chioşc, uneori treaba asta se petrecea seara. Şi a fost şi povestea cu mesajul regelui. În nebunia cea mare, s-au dus la cîrciumarul din colţ să le dea şampanie şi au pocnit sticlele. Nu pot să-l uit, tatăl meu care era atît de sobru, avea o exuberanţă extraordinară! Iar mama mea stătea în dormitor, cu toate paltoanele pe dînsa şi tot timpul zicea: vin ruşii, vin ruşii! A avut o intuiţie fantastică. El şi ceilalţi erau convinşi că vin americanii. Au fost atît de naivi!

*

„10 septembrie 1944

Am plecat joi 31 de acolo (Măgurele, unde Alice Voinescu se afla în refugiu, *n.a.*), am venit cu camionul pe o căldură năprasnică. În drum primele camioane cu ruşi, primiţi de o populaţie care-şi ascundea greu consternarea sub o aparentă, săracă bucurie. Tot peisajul era de urîţenie morală şi materială. Un soare năprasnic, peste ruine sărace (pe Calea Rahovei), praf, teamă şi umilinţe. Ca româncă, am suferit cumplit, ca om, m-am ruşinat. Am înţeles că de partea noastră e smerenia şi suferinţa, şi am ajuns acasă cu plînsul în gît.“ (Alice Voinescu, *Jurnal*, caiet XVI)

„15 noiembrie 1944

…oamenii de cultură veritabili nu mai sunt purtătorii de cuvînt ai poporului, iar cei care bat urechile poporului sunt parveniţi sau aventurieri, sunt vocile oamenilor care latră în toate mahalalele. E dureroasă tensiunea între cîţiva şnapani manipulatori şi oamenii cumsecade, bine intenţionaţi, dar fără mărime sufletească. […] Comuniştii sunt improvizaţi. *Nu cred*. Ruşii au făcut o revoluţie cu credinţă. La noi se simte lichelismul la două poşte. Miopi şi interesaţi. De exemplu, răspunsul

celor de la Leonida: «Vrem să trăim bine trei luni – ce știm noi ce are să fie pe urmă?» E tipic pentru derbedeul tuturor claselor. Poate că ne-a ales Dumnezeu ca un cîmp de demonstrație.

6 decembrie 1944

…Iar trăim zilele din timpul legionarilor – iar stăm pe un vulcan – dar de data asta mai grav. Numai o minune ne mai poate salva din gheara ursului. Dar minunile trebuie să le și merităm! Iar noi trăim ca niște inconștienți juiseuri. Ce putem face? Să ne reculegem – să fim modești – măcar în fața străinilor care ne judecă. Nimeni dintre cei responsabili nu are curajul să riște totul pentru tot. Vom muri de prudență.“ (Alice Voinescu, *Jurnal*, caiet XVII)

*

Ileana Iordache În ’45 sau ’46, a fost o mare expoziție la Dalles. Cred că a fost prima mare expoziție a pictorilor și sculptorilor români după război… Atît îmi aduc aminte de această expoziție în care am fost cu tatăl meu. Eram un copil, eram așa ca umbra lui pe acolo. Nu am să uit niciodată cum a venit la el Aurel Baranga, cum l-a luat cu multă deferență de braț, așa, și i-a spus: „Am ceva personal să vă spun…“ Nu am auzit ce. După o vreme, am înțeles că Baranga era mesagerul ori al lui Răutu, ori al lui Chișinevschi, ori al nu știu cui, al căror eminențe din astea cenușii, care voiau să-l convingă. Să-l racoleze de fapt pe tata, ca pe toată intelectualitatea. Majoritatea erau democrați, unii chiar de stînga. Tata a fost dat afară în ’41-’42 de la *Revista Fundațiilor Regale*, cu Șerban Cioculescu, pentru că erau considerați prea de stînga. Atunci, la expoziție, Baranga a venit și i-a propus tatei o întîlnire pentru un angajament – care se făcea atunci – față de comuniști, față de comunism, față de ce avea să vină. Făcea parte dintr-o politică de racolare a intelectualității. Probabil nu numai tata, ci toți au fost testați, pipăiți. Și foarte mulți probabil au mers, nu numai dintr-o convingere foarte ferm comunistă, pentru că noțiunea de comunism nu era clară…

Stelian Tănase …de stînga antifascistă, așa-și spuneau atunci.

I. I. Da, așa! Cu asta i-a copleșit, și totul a fost că încet-încet s-au înglodat în niște lucruri la care ei nici cu mintea nu au gîndit. Și-mi aduc aminte că a fost așa într-o seară, era iarnă, începuse sărăcia, dormeam toți trei în dormitor, înghesuiți, și tata a spus: aș vrea să vorbesc ceva cu voi. Cu greu s-a pornit și a spus: Trebuie să mă înțelegeți că nu pot pentru nimic în lume să accept nici un fel de colaborare. Mama, care era o bătăioasă, o luptătoare, a spus: da, sigur că da, nu există! Tu trebuie să-ți păstrezi demnitatea… Cine putea să-și imagineze ce avea să urmeze! Cine putea să-și imagineze calvarul anilor care urmau! Poate

că mama ca femeie, care e făcută ca prin firea ei să apere viața, nu ar fi fost atît de categorică. Și-mi aduc aminte că tata mi-a spus atunci: Și tu, Usyșor? Mi s-au înmuiat genunchii. Era pentru prima dată în viața noastră de familie, cînd mie, unui copil, mi se cerea părerea. Bineînțeles că am spus să facă cum dorea.

*

Barbu Cioculescu (fiul lui Șerban Cioculescu, *n.a.*) Dinu Ranetti s-a întors din Elveția în 1947, cu sprijinul tatei, care nu știu ce a mijlocit ca să se poată întoarce. Era vindecat de boala de plămîni. Era foarte simpatic și nu făcea politică. Cineva mi-a spus că ar fi fost legionar. Mă miră pentru că era un domn, pentru că aparținea aristocrației, trăit în Apus. Poate să fi fost în liceu, pentru că fusese o vogă a lor. Motivul venirii lui precipitate în țară… Se discuta despre procesul Mariei Popescu de la Geneva, cînd s-a încercat otrăvirea lui Stelian Popescu, fostul director al *Universului*, și a soției lui. Băiatul lor, Victor, care fusese director la *Universul literar*, era căsătorit cu o vară primară a lui Nicolae Cîmpeanu, din familia Cîmpenilor, o femeie remarcabilă, Maria. S-au întîmplat niște decese suspecte în familie, niște otrăviri, și ea a fost acuzată și condamnată pentru dublu asasinat, la 15 ani de pușcărie. A murit și slujnica care a mîncat din mîncarea stăpînilor și se pare că cineva a intrat și i-a tăiat vinele, ca să se creadă că s-a sinucis, dar ea murise mai devreme și nu a curs nici o picătură de sînge etc. Dinu Ranetti era în bune relații cu această femeie, cu care era și rudă. Mama lui era recăsătorită cu un Cîmpeanu. Nu știu dacă erau cele mai bune relații, dar afacerea i-a precipitat întoarcerea în țară, mai mult decît situația materială.

*

„29 nov. 1947

La noi nu e decît o consecință a celor ce se petrec în Europa. Parcă și la noi e o recrudescență colosală de presiune. Schimbările în ministere, reforma judiciară, schimbarea la Banca Națională și la Finanțe, strîngerea excesivă a șuruburilor sunt semne că și la noi se joacă disperat. Pînă și oamenii lor (ai comuniștilor, *n.a.*) cei mai civilizați sunt dați la o parte. Nu mai comandă decît evreii, direct agenți ai Moscovei. […]

30 decembrie 1947

Dragoste, azi e cea mai tristă zi, după cea din 8 oct. 1940 cînd ai plecat (moartea lui Stello Voinescu, soțul lui Alice Voinescu, *n.a.*). Am urlat, m-am zbătut ca un miel în gura lupului – am blestemat – am urît. Acum m-am liniștit. Dar începe drama sufletului. Regele Mihai va fi

poate fericit, să-i dea Domnul toate bucuriile cele mari, cele mai bune și să binecuvînteze în toate pe poporul lui, să-l țină în dreptate și virtute. Nu pot, nu vreau să cred că acesta e finalul tragediei începute în 1940. […] Suntem un popor de lași – ar fi trebuit să iasă azi sau mîine (vom vedea) mii de oameni să protesteze. E drept că a abdicat de bunăvoie, oare? Oare de la el a pornit, sau a fost pus în fața unui fapt împlinit? Oare nu i-au pus textul în față și l-au amenințat cu pierzania țării dacă nu iscălește? Nu știm nimic sigur, istoria ne va desluși. […] Am senzația că totul e ireal. […] Cine va fi hotărît această lovitură de stat? Ce parlament criminal e cel de azi care vinde țara! Căci nu Regele îi stă în cale pentru suveranitatea țării, ci pentru alienarea acestei suveranități. Dacă i-aș crede în stare de patriotism, i-aș ierta, dar cei care au pus la cale nu sunt liberi, sunt în soldă străină.“ (Alice Voinescu, *Jurnal*, caiet XX)

*

NOI
PREZIDIUL PROVIZORIU
AL
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Văzând raportul Domnului Ministru Secretar de Stat la Departamentul Artelor cu nr. 1529/1948

Având în vedere dispozițiile legale în vigoare privitoare la comprimări:

DECRETĂM

ART. 1 – Pentru atitudine permanent antidemocratică, pe data de 1 februarie 1948 se licențiază din serviciu următorii profesori de la Conservatorul de Stat din București al Republicii Populare Române:

1/ Dl Mihail Jora, titularul catedrei de armonie, contrapunct și compoziție;

2/ Dna Alice Voinescu, titulara catedrei de istoria literaturii dramatice etc.

Dat în București la 9 febr. 1948

MINISTRUL ARTELOR,
I. Pas

*

„Noaptea de 22–23 febr. 1948

…nu pot să dorm. Deşi foarte calmă în conştiinţa mea, pesemne că mi-a crescut tensiunea la vestea demiterii mele, a lui Jora, Maximilian şi a alţi cinci profesori. Pe mine cred că mă pîndesc de mult…“ (Alice Voinescu, *Jurnal*, caiet XX)

„19 februarie 1948

Comunismul s-a născut din indignare, din răzvrătire, o acţiune a sclavului înlănţuit, plin de resentimente acumulate şi cînd acţionează, *loveşte*; nu poate construi ceva nou decît material – cultural, spiritual nici nu a ajuns să trăiască încă pentru că spiritul începe de la «creaţie» de la «act» liber, tot ce e reacţiune e încă lume fizică, *iresponsabilă*. […] Comunismul prepară o cultură întemeiată pe ură. Ura de clasă e fundamentul ei. Dacă desfiinţarea diferenţelor dintre clase e o idee pozitivă a democraţiei, comunismul a preschimbat-o într-una negativă: *desfiinţarea* oamenilor din anumite clase. Numai aşa se explică tactica de exterminare a celor care îşi aduc aminte de o viaţă mai bună. […] …de ce comunismul nu poate crea o cultură nouă? Numai aparent răsare o lume nouă – în sensul că masele sunt subiectul acţiunii, nu «Eul». Aş zice că ei pretind să creeze «Eul» care suntem «Noi». Omul crescut la dimensiunea omului social. Politicul e un mijloc. Creşterea unui om nou – omul colectiv. Dar mai ales *proletarul.* Aici e buba şi se trădează ne-umanismul. Nu îl interesează Omul, nici chiar Omul colectiv, ci proletariatul – adică o clasă de oameni. Lupta e de clasă – nu are caracter constructiv decît în scopuri adaose, ca o justificare în faţa propriei lor conştiinţe. Oare nu sunt aşa toate revoluţiile? Cred că da – dar ele nu creează o cultură nouă – ci deschid porţile pentru cît mai mulţi să participe la vechea cultură.

1 mai 1948

…e sîmbăta Paştelui: cel mai trist, pentru că e cel mai ne-creştinesc din cîte am trăit. Azi, mare manifestaţie, mii de oameni mînaţi de frică, de grija [zilei] de mîine, pe stradă. Milioane de metri de americă roşie şi de mătase purpurie fîlfîie peste mizeria noastră. Prima dată în viaţa mea cînd nu am ouă de Paşte. […] Acum plouă liniştit şi trist peste toate gătelile şi portretele bietului nostru Bucureşti umilit. […]

26 iunie 1948

Loviturile nemiloase şi gratuite date clasei mele destăinuie intenţia netă de a o distruge cu încetul. Metode bine studiate, experimentate şi aplicate cu sadismul rece al asiaticului. […] La Berlin situaţia e încordată. De mult n-am mai simţit ca acum că s-a apropiat iar ceasul al 12-lea. Mă tem de deportări în masă – de desfiinţarea păturii culte.

2 iulie 1948

…Azi am văzut cu ochii mei de ce ură neroadă sunt în stare reformatorii țării noastre. După ce au dat jos cu tancurile statuia Regelui Carol de pe soclu, au distrus-o și pe aceea a lui Brătianu! Am crezut că mă lovește damblaua cînd am văzut soclul gol și sfărîmat! Abia acum am realizat cît sunt de nebuni și furioși și pînă unde poate merge ura stearpă și distrugătoare.

23 august 1948

…iar s-a împlinit un nou an peste faimosul 23 august 1944! N-aș fi crezut atunci că vom pătimi atîta. Lipsurile materiale sunt cele mai puțin dureroase. Zilnic vedem cum cade o categorie de oameni, loviți cu ură și cu patimă rece. Încerc să mă pun în conștiința acestor reformatori nemiloși. Dau să înțeleg imboldul lor pozitiv spre o ordine socială mai dreaptă. Dar cînd îi citesc sau îi aud vorbind la radio le ghicesc imboldul negativ – nevoia de distrugere mai tare decît cea de clădire. Nici chiar faimosul entuziasm pentru U.R.S.S. nu suna adevărat. Era numai o formulă-adăpost și o lozincă impusă de frică și de interes. Oare Stalin i-o fi crezînd fideli? Nu cred. […] Țipete împotriva anglo-americanilor belicoși, minciună pentru a se menține un ceas mai mult. Se prăbușeste clădirea făcută din ură, prin propria ei povară. Cred că la prima lovitură, sistemul se prăbușește pe dinăuntru – nu e nevoie de război din afară. Poate greșesc. Sunt simptome de boală grea: teroarea, lipsa totală de libertate. Atmosfera se încinge. Dar ce va fi viitorul? Dacă va începe cu violențe și reacțiuni sîngeroase, se va instala altă teroare.

31 august

Am nădejdea că lucrurile se vor schimba și la noi, poate chiar pînă la Crăciun, căci totul depinde de evacuarea trupelor rusești. Cred că comuniștii români sunt pe gînduri. Mă tem să nu invente[ze] ceva pentru a reține trupele ocupante, ca să-și salveze situația.

București, 9 septembrie 1948

Oare se prepară un om nou, cum a crescut unul și din fanatismul creștin? Mă obsedează întrebarea din pricina analogiei izbitoare a metodei de azi cu metodele fanatice din secolul al XVI-lea din timpul războaielor religioase. Se ardeau pe rug protestanții. […]

5 noiembrie 1948

Orașul murdar – lumea tot mai închisă și mai preocupată. Anxietate în aer. Nici nu știu cum aș mai reacționa la libertate. Oare o mai realizăm? În rugăciunea către Dumnezeu e un accent de neputință

tristă. Aş vrea să fie un elan pozitiv. Acum e numai experiența totalei neputințe. […]

23 noiembrie 1948

Mari decepții, en gros. Nu le mai număr în detalii. La fiece pas oamenii «înscrişi» (în P.M.R., *n.a.*), dar «contra regimului». Aproape că mi-e milă de adevărații comuniști care trebuie să fie bolnavi de scîrbă. Mă doare să constat că sunt atîți «abili» şi atît de puțini oameni întregi. […] Sunt teribil de dezamăgită de ce văd […]. Închiderea Institutului Francez, o nouă tristețe. Poate avea consecințe catastrofale pentru viitor. Înstrăinarea de Franța înseamnă apropierea de Orient.“ (Alice Voinescu, *Jurnal*, caiet, XXI)

*

„Printr-o coincidență scrisoarea ta a sosit cam în acelaşi timp cu altele care-mi aduceau alte ecouri din Buc[ureşti]; cum, de pildă în casa Sturza, şi unde s-au mutat fetele Vulcănescu, şi unde Noica îşi exercită învățătura săptămînală, persoanele sus-menționate, prevenite pe nu ştiu ce căi de ezitările mele de aici, au discutat «cazul» meu cu mult interes. Noica decretînd, ca unul ce mă cunoştea bine, că e vorba de manifestări copilăreşti şi că pentru mine este bine şi necesar să fac o baie în mediu străin. Aflarea acestor detalii m-a umplut de furie, şi m-a decis într-adevăr să mă țin cu dinții de Cluj, nu fiindcă sfaturile lui Noica m-ar convinge, dar fiindcă mi-au dat o mare poftă de a mă dispensa cît mai devreme de orice asemenea sfaturi. Cunosc sistemul lui Dinu de a face combinații mintale cu oameni ca piesele de şah – mania lui de a reglementa totul dinainte, fără a se încurca în «fapte» care nu sunt decît «biografie brută». Cînd am descoperit-o, mai mult m-a indignat, pe urmă m-am obişnuit cu ea şi i-am recunoscut merite şi avantagii alături de exagerări şi naivități. *Mais il y a des moments où c'est trop fort, quand même!* înainte de a avea orice date elementare asupra condițiilor mele de existență aici, el *ştie* ce se întîmplă, *ştie* ce îmi prieşte şi ce nu etc.“ (Mihai Rădulescu, scrisoare din Cluj către fratele său, 3 decembrie 1948)

CUPRINS

Nota autorului 5

Partea întîi

„Stăm pe un vulcan“ 9
Începutul 18
Saloane, cenacluri 36
Întîlniri clandestine 48
Un turneu la Paris 59
„Ispita de a exista“ 75
Ajutor legionar 79
Un schimb de scrisori 90
Povestiri din Hegel 113
Între poliție și colaborare 127
Misterul unui manuscris 134
Se strînge șurubul 145
Afacerea Pasternak 160
Demascări 167
Victime posibile 181

Partea a doua

Arestarea 209
Scenarii și ficțiuni 242
Ancheta 255
Versiunile morții (1) 279
Versiunile morții (2) 306
Procesul 314
Galeria cu portrete 329
Avocați, magistrați, martori 338

Ultimul cuvînt 365
Sentința (1 martie 1960) 370
Cutia de rezonanță 380
Un fel de azil de noapte 392
Pușcării 400

Partea a treia

Pași în gol 419
Schimbarea la față 435
Filozoful între ai lui 451
Supraviețuiri 459
Pactul 464
O sinucidere 481
Sfidînd fiara 487
Sfîrșit 499

Epilog 507
Indice 509
Dosar de presă 529